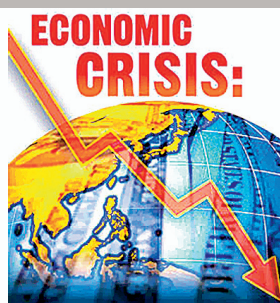

Του Γ. Ροζόκου

ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΦΙΛΟΛΟΓΟΥ ΣΤΟ ΑΡΣΑΚΕΙΟ ΨΥΧΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΤΗ Σ.Α.Ε.Α.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ανέχεια

«Η οικονομική κρίση πλήττει όλους μας, αλλά πολύ περισσότερο τους οικονομικά ασθενέστερους. Επομένως θα πρέπει κατά προτεραιότητα να αντιμετωπισθεί η φτώχεια, η οποία οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό».

Τα τελευταία χρόνια η ανθρωπότητα έχει έλθει αντιμέτωπη με μια ζοφερή πραγματικότητα: η κρίση στις διεθνείς αγορές επέφερε μια παρατεταμένη οικονομική ύφεση, οι επιπτώσεις της οποίας διαχέονται σε όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού βίου. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κατακλύζονται καθημερινά από δυσοίωνες προβλέψεις για το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας, οι κυβερνήσεις θεσπίζουν επώδυνους νόμους και η ανθρωπινή κοινότητα συνταράσσεται από βίαια επεισόδια. Ολόκληρος ο πλανήτης βιώνει τις επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Η οικονομική δυσπραγία έχει επηρεάσει όλο το φάσμα του κοινωνικού ιστού. Και αν ο ουσσωρευμένος πλούτος παρέχει στους οικονομικά εύρωστους την ευχέρεια να υπερκεράσουν την ύφεση σχετικά «αναίμακτα», ο αντίκτυπος από την «κρίση του χρήματος» για τους οικονομικά ασθενέστερους είναι δραματικός. Διότι ο οικονομικά ασθενής εξ ορισμού βρίσκεται, κινείται στο όριο του οικονομικού, κοινωνικού περιθωρίου και στα πρόθυρα του κοινωνικού αποκλεισμού από τις αγορές της ευημερίας και τις κοινωνίες της αφθονίας. Και η οικονομική κρίση αντί να αποδεκατίζει, να αραιώνει ή να εξαφανίζει τις κοινωνίες των δύο ταχυτήτων και των ακόμη πιο αποκρουστικών δύο τρίτων, κάνοντας τους πλούσιους πλουσιότερους και τους πτωχούς πτωχότερους, τείνει να τις εμπεδώνει, να τις πριμοδοτεί και να τις παγιώνει.

Δεκαετίες τώρα οι κραταιές οικονομίες του δυτικού ημισφαιρίου απομυζούν συστηματικά κάθε πλουτοπαραγωγική πηγή και στερούν κάθε ίχνος εθνικής υπερη-

φάνειας από τους αναπτυσσόμενους λαούς. Η ύφεση της οικονομίας ολοκληρώσε, απλά, τον οικονομικό τους μαρτυρισμό. Οι συνέπειες για τις φτωχές χώρες είναι τραγικές: ελλείψεις σε νερό και βασικά είδη διατροφής, απουσία στοιχειώδους υγειονομικής περιθαλψής, λιμοί, αδελφοκτόνες συρράξεις, κοινωνικές αναταραχές. Παιδιά αποστεωμένα, με βλέμμα απλανές, μητέρες με την απόγνωση ν' αποτυπώνεται στο πρόσωπό τους και άγριες συμπλοκές για λίγη τροφή συνθέτουν το απάνθρωπο σκηνικό της απόλυτης εξαθλίωσης.

Αλλά και στις ανεπτυγμένες κοινωνίες η κατάσταση δεν είναι καλύτερη. Το πρωτόγνωρο οικονομικό τοπίο διαμόρφωσε μια νέα κοινωνική τάξη, τους νεοπτώχους. Στους ρακένδυτους, τους άστεγους, τους πεινασμένους και τους άλλους απόκληρους της κοινωνίας προστέθηκαν στρατιές ατόμων που απώλεσαν ξαφνικά την εργασία τους και ασφυκτιούν από τα χρέη που επισωρευθήκαν εξαιτίας της επένδυσης σ' ένα αμειλικτο σύστημα υλικού ευδαιμονισμού καθώς και νέων που βλέπουν τα οράματά τους να διαψεύδονται. Το πιο ανησυχητικό, όμως, είναι ότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι χάνουν καθημερινά την αξιοπρέπεια, την ελπίδα και την πίστη τους σ' ένα καλύτερο αύριο. Εκτοπίζονται από τις φυγόκεντρες δυνάμεις του ανελέητου οικονομικού ανταγωνισμού και τίθενται στο περιθώριο της κοινωνικής ζωής. Μια ακόμη γενιά "Αθλών" δημιουργείται.

Όταν, όμως, το ανθρώπινο ον φτάσει στις παρυφές της καταστροφής και του αφανισμού, οι πολιτισμικά εμποδισμένες δυνάμεις αυτοελέγχου καταστέλλονται και στη θέση τους αναδύονται τα αρχέγονα ένστικτα της αυτοσυμπλήρωσης. Φαινόμενα, όπως η κοινωνική βία, ο πόλεμος, η μισαλλοδοξία, ο ρατσισμός και η αναβίωση ακραίων πολιτικών ρευμάτων, είναι σε μεγάλο βαθμό απότοκα της ένδειας και του αδυσώπητου αγώνα για επιβίωση. Τον κραδασμό όμως της οικονομικής ύφεσης και κρίσης τον υφίσταται εντονότερα και τον βιώνει τραγικότερα αυτός που δεν διαθέτει προστατευτικό δίκτυο, αυτός που δεν έχει

το μαξιλαράκι της οικονομικής άνεσης, τα αμορτισέρ ασφαλείας που θα αποσβέσουν κάπως αυτόν τον κραδασμό και θα αποτρέψουν την ανώμαλη προσγείωση και τον οδυνηρό και πλήρη οικονομικό εξανδραποδισμό.

Όπως ο βιολογικά ευπαθής οργανισμός και ο στατικά ανεπαρκής και ασθενής δομικός ιστός απειλείται ευκολότερα από λοιμό ή σεισμό, έτσι και ο οικονομικά ασθενής άνθρωπος είναι πιο ευάλωτος από τον πλούσιο σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και κρίσης. Διότι ο πλούσιος κινδυνεύει να απολέσει μέρος της πολυτελούς του διαβίωσης, ενώ ο οικονομικά ασθενής αντιμετωπίζει το φάσμα της απώλειας και αυτής ακόμη της στοιχειώδους του επιβίωσης.

Ο ένας «αγωνιά για το παντεσπάνι της χλιδοβριθούς του αναφυχής, ενώ ο άλλος αγωνίζεται για τον επιούσιο άρτο της καθημερινής του ζωής. Το πρόβλημα του ενός εστιάζεται στην εξασφάλιση του υστερήματος, ενώ ο προβληματισμός του άλλου εξαντλείται στην επαύξηση του περισσεύματος. Το μέλημα του δεύτερου είναι το κερασάκι της χλιδής και της αφθονίας, ενώ του πρώτου η «τούρτα» της καθημερινής ανάγκης και της δυσβάστακτης πενίας.

Όταν το λουρί της ανέχειας, της πρακτικής ανάγκης και της ποικιλώνυμης εξάρτησης είναι ήδη κοντό και σφικτό, σε περιόδους κρίσης είναι φυσικό ως ανελαστικό να γίνεται απειλητικά ασφυκτικό. Οι εύποροι οικονομικά, δεινοί οικονομικοί οιακοστρόφοι, έχουν δυνατότητα ελιγμών, εναλλακτικών λύσεων, αναίμακτων θυσιών και σχετικά ανώδυνων διορθωτικών κινήσεων. Οι θυσίες που αφορούν το πλεόνασμα δεν γίνονται αισθητές ούτε ως έλλειμμα ούτε ως υστερήμα. Αντίθετα δίνουν έναυσμα και άλλοθι στην οικονομική δυναμική των πλουσίων να γίνουν θρασύτεροι στις επενδύσεις τους, ωμότεροι στις διεκδικήσεις τους, πιο αδιστακτοί και πιο κυνικοί στην άσκηση οποιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας και πρακτικής.

Η οικονομική κρίση είναι ένας σεισμός που πλήττει το οικονομικό οικοδόμημα. Ο πλούσιος αποτελώντας το ρετιρέ αυτής της οικοδομής απειλείται λιγότερο, αφού δεν στηρίζει άλλους, στηρίζεται πάνω στους άλλους.

Ο οικονομικά ασθενής όμως του ισογείου ή και του υπογείου και άμεσα από τις δονήσεις του εγκέλαδου πλήττεται και έμμεσα από τα υπερκείμενα βάρη καταπιέζεται και επιβαρύνεται. Και καθώς όλοι οι δείκτες της οικονομικής δυσπραγίας, από τον στασιμοπληθωρισμό μέχρι την ύφεση, από την ημιαπασχόληση μέχρι την ανεργία, στοχεύουν όχι το ρετιρέ αλλά πρωτίτως τη βάση της πολυκατοικίας, ο πλούσιος, και αν ακόμη δεν γίνει οικονομικά ευπορότερος, θα αισθάνεται ψυχολογικά πως υπερέχει, αφού η ταχύτητα με την οποία ισοπεδώνεται οικονομικά και εξαθλιώνεται ο πτωχός δεν είναι ανάλογη με τον ρυθμό που φτωχαίνει ο οικονομικά ισχυρός.

Η οικονομική κρίση λοιπόν αναμοχλεύοντας μέσα στον αδηφάγο κρατήρα της «χωρίς περίσκεψιν, λύπην και αιδώ» ατομικές περιπτώσεις και προσωπικές ιδιαιτερότητες, ηθικές ευαισθησίες και αναστολές και ανθρωπιστικές σκοπιμότητες, εξαφανίζει ή αναστέλλει το κοινωνικό κράτος, την φιλάνθρωπη μέριμνα, αρωγή και ευαισθησία αδιαφορώντας για την χαίνουσα και αιμορροούσα πληγή της οικονομικής ανέχειας και μειονεξίας. Αντίθετα, δίκηνη κολυμβήθρας του Σιλωάμ, αναβαθμίζει και αναβαπτίζει τους εκλεκτούς της οικονομικής Εδέμ προπορίζοντάς τους τίτλους μείζονος οικονομικής ευελιξίας αλλά και μειωμένης κοινωνικής ευαισθησίας, που τους επιτρέπουν να παίζουν και «εν ου παικτοίς» στο θέατρο της παραοικονομίας, του κοινωνικού αποκλεισμού, της άνισης ευκαιρίας, του καιροσκοπικού σαλταδορισμού και του αηθικού ωχαδελφισμού.

Και επειδή τα εκλεκτά αυτά τέκνα δεν ανήκουν στα παιδιά που κρατούν το σταυρό στο ένα χέρι και στο άλλο χέρι το αγιοκέρι, αρπάζουν και με τα δυο χέρια την ευκαιρία που θα τους δοθεί για να επιδοθούν στο γνώριμο και προσφιές σε αυτά παίγνιο της αύξησης των οικονομικών μεγεθών αδιαφορώντας πλήρως για τη συρρίκνωση του ηθικού και πολιτιστικού αξιακού κώ-

Η ιστορική γνώση και εμπειρία διδάσκουν ότι, όπως όλες οι αποχρώσεις της κοινωνικής ζωής, έτσι και η οικονομία διαγράφει ατέρμονους κύκλους. Την πτώση ακολουθεί η ανέλιξη, την παρακμή διαδέχεται η ακμή

δικα και την πτώση των ανθρωπιστικών δεικτών.

Το μεγάλο όπλο στο θεωρητικό οπλοστάσιο του οικονομικού φιλελευθερισμού (της καπιταλιστικής θεωρίας) και της ταξικά διαστρωματωμένης κοινωνίας είναι ότι εξορκίζει την ίση κατανομή της δυστυχίας και ευαγγελίζεται την άνιση κατανομή της ευτυχίας. Και αυτή η άνιση κατανομή της ευτυχίας σε περιόδους οικονομικής ευρωστίας γίνεται αποδεκτή ως δικαίωμα στο όνειρο και ως προσφιλής ή ακόμα και ως αφέλις προσδοκία.

Τι γίνεται όμως όταν η οικονομική δυσπραγία μετατρέψει το όνειρο σε εφιάλτη, την ελπίδα σε απελπισία και αντί της μεσοανικής αυτής ευτυχίας έχουμε τη δυσβάστακτη ψυχολογικά, ηθικά και πρακτικά άνιση κατανομή της δυστυχίας; Και τότε η εξαθλίωση η οικονομική, η πείνα η σωματική από φαινόμενο βιολογικό γίνεται φαινόμενο ηθικό, γίνεται πείνα δικαιοσύνης. Με δεδομένο πως η πείνα γενικά είναι κακός σύμβουλος του ανθρώπου, η πείνα αυτή η ηθικοψυχολογική καθώς συνοδεύεται και αναθερμαίνεται από δυσάπλητα ή αναπάντητα «γιατί», προσπαθώντας να αποκαταστήσει την βάναυσα διασαλευμένη ηθική ισορροπία και να βάλει τάξη στην αταξία, ουσιαστικά πυροδοτεί την παντοειδή παραβατικότητα και εκτρέφει την κοινωνική ανταρσία.

Και αφού πια δεν μιλάμε για του φτωχού το αρνί αλλά για το επιούσιο καθημερινό του ψωμί, εάν δεν φροντίσουμε οι άνθρωποι αυτοί να έχουν αγαθές σχέσεις με τη ζωή, τους εξωθούμε να ερωτοτροπούν αναγκαστικά με τον θάνατο, αφού, όταν δεν έχει τίποτα καλό να σου δώσει η ζωή, τότε και ο θάνατος δεν μπορεί τίποτα ουσιαστικό να σου πάρει. Ο οικονομικά ασθενής βιώνει ήδη, και πριν από την κλιμάκωση της κρίσης, την δική του οικονομική κρίση* η οικονομική του δυσπραγία και δυσλειτουργία, η ανέχεια και απορία αποτελούν εκφάνσεις και συμπτώματα μιας αδιαμφισβήτητης οικονομικής κακοδιαμονίας.

Όταν λοιπόν ξεσπάσει η γενικότερη οικονομική θύελλα ο ήδη καταπονημένος οικονομικά οργανισμός δέχεται και τον επιθανάτιο «τελευταίο ασπασμό». Και αυτόν τον εξόδιο ασπασμό τον δίνει δυστυχώς και το ανύπαρκτο πια κοινωνικό κράτος με τις οριζόντιες περικοπές που έχουν κάθετες επιπτώσεις στους οικονομικά ασθενείς, αφού το «όπου φτωχός και η μοίρα του» ισχύει πιο ρεαλιστικά και πιο δραματικά: «όπου φτωχός και η κακομοιριά του».

Και επειδή οι νόμοι οι οικονομικοί δεν υπακούουν ούτε δεσμεύονται από τις υπαγορεύσεις της ηθικής και μέσα στη θυελλώδη και αναρχοκρατούμενη οικονομική θαλασσοταραχή «το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρότερο και ασθενέστερο», έτσι και οι αδηφάγοι καπιταλιστικοί καρχαρίες καταβροχθίζουν τους αδύναμους, οικονομικούς παρίες. Και το όλο θέμα συνεπές πια στην ασυνέπιά του «ήρθε και έδωσε» όπως λέει ο λαός και το επίσης λαϊκό «τι είχαμε, τι χάσαμε» ισχύει δυστυχώς παραφρασμένο: χάσαμε και αυτά που είχαμε.

Είδαμε λοιπόν πως η οικονομική κρίση αντί να δώσει στον οικονομικά ασθενή το φιλί της ζωής του δίνει τη χαριστική βολή. Αντί να κλείσει το κουτί της κοινωνικής Πανδώρας ανοίγει περισσότερο τον οικονομικό ασκό του Αιόλου. Και έτσι η οικονομική δυσπραγία συναγωνίζεται την ηθική χρεωκοπία, η γκρίνια της φτώχειας και της ψυχολογικής δυσφορίας, την παντοειδή παραβατικότητα και την αμοιβαία καχυποψία. Η ανεπάρκεια των πρακτικών αγαθών επιτείνει την εσωτερική εκποίηση των ανθρώπων και την έκπτωση των ηθών.

Η οικονομική ανέχεια δυναμιτίζοντας την κοινωνική συνοχή, υποδαυλίζει την κοινωνική παθογένεια. Μέσα στην κοινωνική αρένα το δίκαιο της πυγμής καταστρατηγεί την πυγμή του δικαίου, «η χαρά του ενού» είναι η οικονομική εξαθλίωση και εξόντωση «του αλλουνού». Ο άνθρωπος για τον συνάνθρωπο δεν είναι ο φιλόανθρωπος Σαμαρείτης του καινοδιαθηκικού ανθρωπισμού, αλλά ο απάνθρωπος και ανθρωποβόρος (αδελφοκτόνος) Κάν του ενστικτώδους πρωτογονισμού.

Θα πρέπει, τέλος, στην παγκόσμια πολιτικο-οικονομική σκακιέρα να αναθεωρηθούν και να εξισορροπηθούν οι ρόλοι των οικονομικών πονιών και των οικονομικά ισχυρών, ώστε να μην ευημερούν μόνο οι αριθμοί, και το κατά κεφαλήν εισόδημα να είναι απότοκο του πολιτιστικού εισοδήματος της κεφοιλίας και του ανθρωπιστικού αποθέματος της ψυχής.

Η ιστορική γνώση και εμπειρία διδάσκουν ότι, όπως όλες οι αποχρώσεις της κοινωνικής ζωής, έτσι και η οικονομία διαγράφει ατέρμονες κύκλους: την πτώση ακολουθεί η ανέλιξη, την παρακμή διαδέχεται η ακμή. Είναι βέβαιο ότι η ανθρωπότητα θα αντλήσει τις απαιτούμενες δυνάμεις, για να αποκαταστήσει την οικονομική ανισορροπία. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οικονομική ενίσχυση των φτωχών οφείλει να αποτελέσει ύψιστη προτεραιότητα. Η επανένταξη των ατόμων και των λαών που περιθωριοποιήθηκαν από την πρόσφατη κρίση είναι αναγκαίος όρος για την επίτευξη της παγκόσμιας γαλήνης και ευημερίας.

Εάν, ωστόσο, η διεθνής κοινότητα επιθυμεί ν' αποσοβήσει μια μελλοντική κατάρρευση του οικονομικού στερεώματος, η λύση είναι μία: η αναθεώρηση των αξιών και η θεμελίωση ενός νέου πολιτισμού, ο οποίος θα απαγκιστρωθεί από τη μονομέρεια των οικονομικών μεγεθών και θα επικεντρωθεί στον ίδιο τον άνθρωπο. Μόνο όταν ο φιλόθεος και φιλόανθρωπος άνθρωπος καταστεί μέτρο «πάντων χρημάτων», θα εξαλειφθεί η φτώχεια και θα οικοδομηθεί ένας κόσμος κοινωνικής δικαιοσύνης, ειρήνης και πνευματικής ανόδου.

Ένας κόσμος δικαιότερης αφετηρίας, αξιοπρεπέστερης διαδρομής και «πιο ίσης» ευκαιρίας. Ένας κόσμος που θα έχει δηλωμένη και γραμμένη την χριστιανοσύνη, την αδελφοσύνη και την ανθρωπιά όχι μόνο στην αστυνομική του ταυτότητα αλλά και στην καρδιά.]

το μαξιλαράκι της οικονομικής άνεσης, τα αμορτισέρ ασφαλείας που θα αποσβέσουν κάπως αυτόν τον κραδασμό και θα αποτρέψουν την ανώμαλη προσγείωση και τον οδυνηρό και πλήρη οικονομικό εξανδραποδισμό.

Όπως ο βιολογικά ευπαθής οργανισμός και ο στατικά ανεπαρκής και ασθενής δομικός ιστός απειλείται ευκολότερα από λοιμό ή σεισμό, έτσι και ο οικονομικά ασθενής άνθρωπος είναι πιο ευάλωτος από τον πλούσιο σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και κρίσης. Διότι ο πλούσιος κινδυνεύει να απολέσει μέρος της πολυτελούς του διαβίωσης, ενώ ο οικονομικά ασθενής αντιμετωπίζει το φάσμα της απώλειας και αυτής ακόμη της στοιχειώδους του επιβίωσης.

Ο ένας «αγωνιά για το παντεσπάνι της χλιδοβριθούς του αναφυχής, ενώ ο άλλος αγωνίζεται για τον επιούσιο άρτο της καθημερινής του ζωής. Το πρόβλημα του ενός εστιάζεται στην εξασφάλιση του υστερήματος, ενώ ο προβληματισμός του άλλου εξαντλείται στην επαύξηση του περισσεύματος. Το μέλημα του δεύτερου είναι το κερασάκι της χλιδής και της αφθονίας, ενώ του πρώτου η «τούρτα» της καθημερινής ανάγκης και της δυσβάστακτης πενίας.

Όταν το λουρί της ανέχειας, της πρακτικής ανάγκης και της ποικιλώνυμης εξάρτησης είναι ήδη κοντό και σφικτό, σε περιόδους κρίσης είναι φυσικό ως ανελαστικό να γίνεται απειλητικά ασφυκτικό. Οι εύποροι οικονομικά, δεινοί οικονομικοί οιακοστρόφοι, έχουν δυνατότητα ελιγμών, εναλλακτικών λύσεων, αναίμακτων θυσιών και σχετικά ανώδυνων διορθωτικών κινήσεων. Οι θυσίες που αφορούν το πλεόνασμα δεν γίνονται αισθητές ούτε ως έλλειμμα ούτε ως υστερήμα. Αντίθετα δίνουν έναυσμα και άλλοθι στην οικονομική δυναμική των πλουσίων να γίνουν θρασύτεροι στις επενδύσεις τους, ωμότεροι στις διεκδικήσεις τους, πιο αδιστακτοί και πιο κυνικοί στην άσκηση οποιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας και πρακτικής.

Η οικονομική κρίση είναι ένας σεισμός που πλήττει το οικονομικό οικοδόμημα. Ο πλούσιος αποτελώντας το ρετιρέ αυτής της οικοδομής απειλείται λιγότερο, αφού δεν στηρίζει άλλους, στηρίζεται πάνω στους άλλους.

Ο οικονομικά ασθενής όμως του ισογείου ή και του υπογείου και άμεσα από τις δονήσεις του εγκέλαδου πλήττεται και έμμεσα από τα υπερκείμενα βάρη καταπιέζεται και επιβαρύνεται. Και καθώς όλοι οι δείκτες της οικονομικής δυσπραγίας, από τον στασιμοπληθωρισμό μέχρι την ύφεση, από την ημιαπασχόληση μέχρι την ανεργία, στοχεύουν όχι το ρετιρέ αλλά πρωτίτως τη βάση της πολυκατοικίας, ο πλούσιος, και αν ακόμη δεν γίνει οικονομικά ευπορότερος, θα αισθάνεται ψυχολογικά πως υπερέχει, αφού η ταχύτητα με την οποία ισοπεδώνεται οικονομικά και εξαθλιώνεται ο πτωχός δεν είναι ανάλογη με τον ρυθμό που φτωχαίνει ο οικονομικά ισχυρός.

Η οικονομική κρίση λοιπόν αναμοχλεύοντας μέσα στον αδηφάγο κρατήρα της «χωρίς περίσκεψιν, λύπην και αιδώ» ατομικές περιπτώσεις και προσωπικές ιδιαιτερότητες, ηθικές ευαισθησίες και αναστολές και ανθρωπιστικές σκοπιμότητες, εξαφανίζει ή αναστέλλει το κοινωνικό κράτος, την φιλάνθρωπη μέριμνα, αρωγή και ευαισθησία αδιαφορώντας για την χαίνουσα και αιμορροούσα πληγή της οικονομικής ανέχειας και μειονεξίας. Αντίθετα, δίκηνη κολυμβήθρας του Σιλωάμ, αναβαθμίζει και αναβαπτίζει τους εκλεκτούς της οικονομικής Εδέμ προπορίζοντάς τους τίτλους μείζονος οικονομικής ευελιξίας αλλά και μειωμένης κοινωνικής ευαισθησίας, που τους επιτρέπουν να παίζουν και «εν ου παικτοίς» στο θέατρο της παραοικονομίας, του κοινωνικού αποκλεισμού, της άνισης ευκαιρίας, του καιροσκοπικού σαλταδορισμού και του αηθικού ωχαδελφισμού.

Και επειδή τα εκλεκτά αυτά τέκνα δεν ανήκουν στα παιδιά που κρατούν το σταυρό στο ένα χέρι και στο άλλο χέρι το αγιοκέρι, αρπάζουν και με τα δυο χέρια την ευκαιρία που θα τους δοθεί για να επιδοθούν στο γνώριμο και προσφιές σε αυτά παίγνιο της αύξησης των οικονομικών μεγεθών αδιαφορώντας πλήρως για τη συρρίκνωση του ηθικού και πολιτιστικού αξιακού κώ-

Η ιστορική γνώση και εμπειρία διδάσκουν ότι, όπως όλες οι αποχρώσεις της κοινωνικής ζωής, έτσι και η οικονομία διαγράφει ατέρμονους κύκλους. Την πτώση ακολουθεί η ανέλιξη, την παρακμή διαδέχεται η ακμή

δικα και την πτώση των ανθρωπιστικών δεικτών.

Το μεγάλο όπλο στο θεωρητικό οπλοστάσιο του οικονομικού φιλελευθερισμού (της καπιταλιστικής θεωρίας) και της ταξικά διαστρωματωμένης κοινωνίας είναι ότι εξορκίζει την ίση κατανομή της δυστυχίας και ευαγγελίζεται την άνιση κατανομή της ευτυχίας. Και αυτή η άνιση κατανομή της ευτυχίας σε περιόδους οικονομικής ευρωστίας γίνεται αποδεκτή ως δικαίωμα στο όνειρο και ως προσφιλής ή ακόμα και ως αφέλιπης προσδοκία.

Τι γίνεται όμως όταν η οικονομική δυσπραγία μετατρέψει το όνειρο σε εφιάλτη, την ελπίδα σε απελπισία και αντί της μεσοανικής αυτής ευτυχίας έχουμε τη δυσβάστακτη ψυχολογικά, ηθικά και πρακτικά άνιση κατανομή της δυστυχίας; Και τότε η εξαθλίωση η οικονομική, η πείνα η σωματική από φαινόμενο βιολογικό γίνεται φαινόμενο ηθικό, γίνεται πείνα δικαιοσύνης. Με δεδομένο πως η πείνα γενικά είναι κακός σύμβουλος του ανθρώπου, η πείνα αυτή η ηθικοψυχολογική καθώς συνοδεύεται και αναθερμαίνεται από δυσάπλητα ή αναπάντητα «γιατί», προσπαθώντας να αποκαταστήσει την βάναυσα διασαλευμένη ηθική ισορροπία και να βάλει τάξη στην αταξία, ουσιαστικά πυροδοτεί την παντοειδή παραβατικότητα και εκτρέφει την κοινωνική ανταρσία.

Και αφού πια δεν μιλάμε για του φτωχού το αρνί αλλά για το επιούσιο καθημερινό του ψωμί, εάν δεν φροντίσουμε οι άνθρωποι αυτοί να έχουν αγαθές σχέσεις με τη ζωή, τους εξωθούμε να ερωτοτροπούν αναγκαστικά με τον θάνατο, αφού, όταν δεν έχει τίποτα καλό να σου δώσει η ζωή, τότε και ο θάνατος δεν μπορεί τίποτα ουσιαστικό να σου πάρει. Ο οικονομικά ασθενής βιώνει ήδη, και πριν από την κλιμάκωση της κρίσης, την δική του οικονομική κρίση* η οικονομική του δυσπραγία και δυσλειτουργία, η ανέχεια και απορία αποτελούν εκφάνσεις και συμπτώματα μιας αδιαμφισβήτητης οικονομικής κακοδιαμονίας.

Όταν λοιπόν ξεσπάσει η γενικότερη οικονομική θύελλα ο ήδη καταπονημένος οικονομικά οργανισμός δέχεται και τον επιθανάτιο «τελευταίο ασπασμό». Και αυτόν τον εξόδιο ασπασμό τον δίνει δυστυχώς και το ανύπαρκτο πια κοινωνικό κράτος με τις οριζόντιες περικοπές που έχουν κάθετες επιπτώσεις στους οικονομικά ασθενείς, αφού το «όπου φτωχός και η μοίρα του» ισχύει πιο ρεαλιστικά και πιο δραματικά: «όπου φτωχός και η κακομοιριά του».

Και επειδή οι νόμοι οι οικονομικοί δεν υπακούουν ούτε δεσμεύονται από τις υπαγορεύσεις της ηθικής και μέσα στη θυελλώδη και αναρχοκρατούμενη οικονομική θαλασσοταραχή «το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρότερο και ασθενέστερο», έτσι και οι αδηφάγοι καπιταλιστικοί καρχαρίες καταβροχθίζουν τους αδύναμους, οικονομικούς παρίες. Και το όλο θέμα συνεπές πια στην ασυνέπιά του «ήρθε και έδωσε» όπως λέει ο λαός και το επίσης λαϊκό «τι είχαμε, τι χάσαμε» ισχύει δυστυχώς παραφρασμένο: χάσαμε και αυτά που είχαμε.

Είδαμε λοιπόν πως η οικονομική κρίση αντί να δώσει στον οικονομικά ασθενή το φιλί της ζωής του δίνει τη χαριστική βολή. Αντί να κλείσει το κουτί της κοινωνικής Πανδώρας ανοίγει περισσότερο τον οικονομικό ασκό του Αιόλου. Και έτσι η οικονομική δυσπραγία συναγωνίζεται την ηθική χρεωκοπία, η γκρίνια της φτώχειας και της ψυχολογικής δυσφορίας, την παντοειδή παραβατικότητα και την αμοιβαία καχυποψία. Η ανεπάρκεια των πρακτικών αγαθών επιτείνει την εσωτερική εκποίηση των ανθρώπων και την έκπτωση των ηθών.

Η οικονομική ανέχεια δυναμιτίζοντας την κοινωνική συνοχή, υποδαυλίζει την κοινωνική παθογένεια. Μέσα στην κοινωνική αρένα το δίκαιο της πυγμής καταστρατηγεί την πυγμή του δικαίου, «η χαρά του ενού» είναι η οικονομική εξαθλίωση και εξόντωση «του αλλουνού». Ο άνθρωπος για τον συνάνθρωπο δεν είναι ο φιλόφρωνος Σαμαρείτης του καινοδιαθηκικού ανθρωπισμού, αλλά ο απάνθρωπος και ανθρωποβόρος (αδελφοκτόνος) Κάν του ενστικτώδους πρωτογονισμού.

Θα πρέπει, τέλος, στην παγκόσμια πολιτικο-οικονομική σκακιέρα να αναθεωρηθούν και να εξισορροπηθούν οι ρόλοι των οικονομικών πονιών και των οικονομικά ισχυρών, ώστε να μην ευημερούν μόνο οι αριθμοί, και το κατά κεφαλήν εισόδημα να είναι απότοκο του πολιτιστικού εισοδήματος της κεφοιλίας και του ανθρωπιστικού αποθέματος της ψυχής.

Η ιστορική γνώση και εμπειρία διδάσκουν ότι, όπως όλες οι αποχρώσεις της κοινωνικής ζωής, έτσι και η οικονομία διαγράφει ατέρμονες κύκλους: την πτώση ακολουθεί η ανέλιξη, την παρακμή διαδέχεται η ακμή. Είναι βέβαιο ότι η ανθρωπότητα θα αντλήσει τις απαιτούμενες δυνάμεις, για να αποκαταστήσει την οικονομική ανισορροπία. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η οικονομική ενίσχυση των φτωχών οφείλει να αποτελέσει ύψιστη προτεραιότητα. Η επανένταξη των ατόμων και των λαών που περιθωριοποιήθηκαν από την πρόσφατη κρίση είναι αναγκαίος όρος για την επίτευξη της παγκόσμιας γαλήνης και ευημερίας.

Εάν, ωστόσο, η διεθνής κοινότητα επιθυμεί ν' αποσοβήσει μια μελλοντική κατάρρευση του οικονομικού στερεώματος, η λύση είναι μία: η αναθεώρηση των αξιών και η θεμελίωση ενός νέου πολιτισμού, ο οποίος θα απαγκιστρωθεί από τη μονομέρεια των οικονομικών μεγεθών και θα επικεντρωθεί στον ίδιο τον άνθρωπο. Μόνο όταν ο φιλόθεος και φιλόφρωνος άνθρωπος καταστεί μέτρο «πάντων χρημάτων», θα εξαλειφθεί η φτώχεια και θα οικοδομηθεί ένας κόσμος κοινωνικής δικαιοσύνης, ειρήνης και πνευματικής ανόδου.

Ένας κόσμος δικαιότερης αφετηρίας, αξιοπρεπέστερης διαδρομής και «πιο ίσης» ευκαιρίας. Ένας κόσμος που θα έχει δηλωμένη και γραμμένη την χριστιανοσύνη, την αδελφοσύνη και την ανθρωπιά όχι μόνο στην αστυνομική του ταυτότητα αλλά και στην καρδιά.]